

JANE AUSTEN

YAPIT

Zeki Z Kırmızı

2023

©

Sunuş

İçindekiler

Juvenile (Gençik Eserleri) 4

Lady Susan 6

Northanger Manastırı 8

Sonuç 13

Kaynaklar 14

Juvenile (Gençlik Eserleri)¹

Jane Austen'ı (1775-1817) on yıllar sonra derli toplu okuma isteğimi bastıramadım ve onun çok sonraları (20.yüzyıl içerisinde) dağınık biçimde yayımlanmış, 11-17 yaş aralığında yazdığı metinlerini bir araya getiren ilk gençlik defterlerini, yani yazım sırasına göre ilk çalışmalarını okudum. Bunlar İngiliz yazın geleneği söz konusu olduğunda çok da tuhaf görünmeyebilecek ama aslında tuhaf metinler. *İletişim*'in Klasikler dizisinde okura güzel bir baskıyla, sunuş ve sonsözle sunulan **Gençlik Eserleri**² okunmasa olmazmış açıkçası. Bu kitapta yer alan değişik türlerde (roman, oyun) metinlerin yazınsal değerinin yüksekliğinden değil, bunları kaleme alan gencecik kızın geleceğin yazarına ne aktardığını görmek açısından. Durum kardeşi Henry Austen'ın Jane'in ölümünden sonra **Northanger Manastırı** (1803) ve **İkna** (1816) için yazdığı yalın, sıcak önsözden çok çevirinin sonuna eklenen, Juliet McMaster'ın kitabından (*A Companion to Jane Austen, 2011*) bir bölüm olan **Genç Jane Austen: Bir Kalem** (Çev. Emrah Serdan) adlı yazıyı hoş, anlamlı buldum. Aşağı yukarı **Juvenilia**'nın Austen yazını içerisinde taşıyabileceği boyutu özetlemiş denebilir. Juliet McMaster, gençlik ürünlerinde birçok yazınsal öge ve düşüncenin, yergisel söylemin ilerideki büyük yapıtlarında nasıl yankılandığına örnekler veriyor. Bunlardan biri **Gurur ve Önyargı**'da (1813) kullanılan bir sözce. Benzeri anlatım, gençlik metinlerinden birkaç sayfalık **İngiltere Tarihi**'nde de kullanıldı çünkü: *'tarafli, önyargılı ve cahil bir tarihçi'*. Aslında Jane Austen ilk yapıtlarının değerini bilen ve koruyan bir kişi. Ama Austen ailesi bu defterleri (elyazması üç defter) gizledi: *"(O)nlara, bizim ve herkesin biricik Jane'ini azize mertebesine çıkaran Victoria Dönemi okurlarına gençlik dönemi jeu d'esprit'lerini (us oyunu) göstermeye yanaşmamışlardır."* (291) 1922'de yayımlanan **Aşk ve Dostluk** ile **İkinci Cilt** G. K. Chesterton'ın dikkatini çekmiş, övgüsünü de almıştır: *"Genç Austen'ın 'Gargantua ve Pickwick'in sahip olduğu parlaklığı; kahkahanın göz alıcı parlaklığını taşıdığı'ni"* (292) söyler. Becerisinden aldığı keyif, her türe ve türlerin geleneklerine duyduğu saygı ilk metinlerinde hemen ayırımsanabilir. Tür nasıl biçimlenir, işlevlenir, vb. üzerinde gülmece tınısında düşünmüştür Austen. Onun döneminde ve dönemine gelene değin duygusal roman türünde geliştirilmiş ve yaygınlaştırılmış söylem kalıplarının dalgasını geçmekten geri durmamıştır. Metinlerinin başına koyduğu sunumlar da başlı başına eğlenceli göndermeler içerir. Daha iki aylık yeğenine (!) bile tumturaklı bir sunumu vardır. Gülmececi yumuşak, inceltilmiş bir gülmeceyle sınırlı olmak bir yana çarpıcı bir soğukkanlılık ve etkiyle dışa vurur. Anlatılan olayın içsel amacı yerini metnin yergisel, yansılmalı (*ironik*) amacına bırakır. Metin kendi amacını ilerletir ve *olayörgüsünden* bağımsız adımlar atar. Bu dayanılmaz bir gülme duygusu yaratarak biraz ve uzaktan Chaplin'in yaptığını anımsatır. Saçmaya değin ilerletilen, dokunup direktten dönen bir gülünçlü durum. Tabii bir başka şey de mektup türünün romanın biçim ögesi olarak kapladığı yer. Yalnızca izleyen yapıtı (**Lady Susan**, yaz.1794, bas. 1871) mektup dizileri biçiminde düzenlenmiştir ama birden çok yönlü mektupları keşiştirip ayırıştırıran bu küçük ilk gençlik romanları (aslında roman taslakları) metnin akış yönü, doğrultusu ve uzam-zamanda yayılma özellikleriyle önemli bir yazınbilimsel kaynak ve gösterge olarak değerlendirilmeli. Yine McMaster'a dönersek, yansılamanın (*parodi*) bilinçli bir kullanıcısı olarak genç Austen'ın yeteneğini o yaşlarda ortaya çıkarışını da önemli buluyor doğal olarak. Ekliyor: *"Austen'ın öykücülüğe dair neşeyle geliştirdiği bilinci takip ederek gençlik eserlerinde*

¹ 2023 yılında yazılmış, gözden geçirilmiştir. Zzk.

² Austen, Jane; **Gençlik Eserleri** (*Juvenilia, yazım.1787-1793; basım. 2011*), Çev. Rânâ Tekcan, İletişim yayınları, Birinci basım, 2016, İstanbul, 303 s.

bir yazar olarak sesini bulmasını ve geliştirmesini incelerken, karakterlerine bahsettiği seslerin yazı dilinde olduğu kadar konuşma dilinde de ne kadar parlak olduğunu belirtmeden geçmek istemiyorum. Bu son derece açgözlü, bencil ve kibirli kadro sayfada başlıca söyledikleri ile kendilerini ifade eder: Austen daha en baştan bir diyalog ustasıdır. İnsanların hususi konuşma biçimlerinden zevk alıyor; konuşmanın üslubu ve içeriği olduğu gibi ifade ediliş biçiminde de yaratıcılığını gösteriyordu.”
(300)

Yukarıda az çok kendi düşüncelerimi de araya kattığım için sözü uzatmayacağım. Yalnızca şunu ekleyeyim. Bir metnin eğlenceli olması yazınsal düzeyiyle birebir örtüşmez. İkinci bir nokta, genç Austen’in yazın türünü de yamultup türü türden (baştan) çıkarıyor olması çok önemli, değerliydi benim açımdan. Roman dediği roman, oyun dediği oyun, tarih dediği de tarih değil ama tüm metinler türün genel çerçeve biçim ve koşullarını gözetiyormuş izlenimi vermekten de geri durmuyor. Ben buna anlağın (zekâ) tarihten taşması diyorum.

Lady Susan³

Jane Austen'in **Gençlik Yapıtları**'nı (!) izleyen ilk olağan (*normal*) kurgusu **Lady Susan**⁴. Mektuplarla yürütülen romanı aslında ilk yapıtı sayılabilir, yazım tarihi 1794 olarak görünüyor, yani Jane Austen henüz 18-19 yaşında. Bu zekice düzenlenmiş ilk roman denemesinde Austen'in içine sinmeyen ya da henüz aile ve oyun (yazma oyunu) çevresi dışına çıkmamış genç kadının yayın dünyasıyla ilişki kuramamış olmaktan kaynaklanan bir durum söz konusu olmalı ki çekmecelerinde yaşamı boyunca gömülü kalıyor, dahası aynı olay örgüsünü (?) **Northanger Manastırı** olarak, bu kez mektup-roman düzenlemesine başvurmadan 9 yıl sonra yeniden yazıyor. Ama bitmedi. **Northanger Manastırı** da Austen'in sağlığında basılmıyor, ki basılabilirdi. Buna engel olan şey yakın çevrenin roman-yaşam kesişmesi konusunda duyarlık düzeyi olabilir mi? Bu konu araştırılmaya değer ve hiç kuşkusuz araştırılıp bir sonuca da bağlanmıştır. Ama bizde dönüp dönüp Austen kitaplarını yayımlayanlar bu ayrıntılara genelde burun kıvrırmışlardır. Hiç dertleri olmaz. Olmalı mı? Evet, olmalı. **Lady Susan**'ın yazım tarihi 1794, yayımlanma tarihi ise ölümünden 54 yıl sonra, yani 1871. **Northanger Manastırı**'nin yazım tarihi 1803 (Austen 28 yaşında), yayımlanma tarihi ise öldüğü yılları aynı: 1817. Anlaşılan o ki ölmeden önce **Northanger Manastırı**'ni basıma hazırlıyordu, yine ölüm yılında yayımlanan **İkna** adlı romanıyla birlikte. Onu durduran belki de **Northanger Manastırı**'ndan önce önemli romanlarını yazmış olması ve düzey yitirmeme kaygısıdır. Toplu okumam sürdürdükçe konunun aydınlığa kavuşacağı kanısındayım.

1794'te **Lady Susan**'ı yazdığına 12 yıl önce Fransa'da yayımlanan **Tehlikeli İlişkiler**'i (1782, *Choderlos de Laclos*) duymuş, okumuş olabilir mi Austen? Tabii yaşamöykülerinden bunu öğreneceğim. Ama ben mektup-roman türünün başyapıtlarından olan böyle önemli bir kılavuzluktan yararlandığını pek sanmıyorum. Çünkü kendi eğitim ve gelişme ortamı belirttik biçimde zaten iletişimin mektuplar üzerinden yürütüldüğü bir ortamdı ve daha birkaç yıl önce mektup türünü yalnızca bir iletişim aracı değil, bir kurgu yapı ögesi olarak kavradığını **Gençlik Yapıtları**'ndan biliyoruz. Öylesine ki roman taslaklarının hemen hemen tümü mektup dizileriyle düzenlenmişti. Sanırım bu bir bilinçli kavrayışla ilgili. Yazma denince en geçerli, doğal yazma biçimi, hele de yüksek çevreler kadını için mektuptu ve mektup hem toplumsal görüntüyü belli bir düzeyde tutmayı sağlıyordu hem gizliliğin uzlaşmış saygın biçimiydi. Toplum güvenirlilik düzeyini mektupla sınıyor, kutsal yasağa (tabu) dönüştürüyordu. Giyim kuşam, yaşam biçimlerinde toplumun bir kesimi kadını erkeğiyle yasağı (küçük topluluk içinde) rahatlıkla delerken karmaşık ilişkilerini, içinde her türlü oyun, aldatma, ihanet, tutku, vb.'yi barındıran yeraltı yaşamlarını bu özel, kapalı ve kırılabilir biçimin (*form*) üzerinden yürütebildi. Eğer inanılmaz kırılabilirliğin, çocuksuluğun (*naiflik*) bu sert, içine girilmez kabuğu, yasağı olmasaydı karmaşa (*kaos*) neredeyse yasallaşmış (*legal*) ihaneti ayyuka çıkarır, düzensizlikte (*anarşi*) düzen tutturulamazdı. Karmaşa, ürküsü mektuba, bu incecik, özel kâğıt üzerindeki solgun mürekkep ve el yazısına kirletilemezlik ayrıcalığı sağlanmasını zorunlu kıldı. Mektupla yalnızca anlatı olanaklı olmadı, aslında yaşam olanaklı, sürdürülebilir kılınmış oldu. Dikkat edilirse aşağı yukarı 16-17.yüzyıldan sonra hızla atlı araba postaları, kent içi/dışı ve son derece hızlı bir ulaşım biçimi yaratıldı ve güvenceye

³ 2023 yılında yazılmış, gözden geçirilmiştir. Zzk.

⁴ Austen, Jane; **Lady Susan** (*Lady Susan*, Yaz. 1794, Bas. 1871) Çev. Suat Ertüzün, Can Yayınları, Birinci Basım, Aralık 2022, İstanbul, 93 s.

alındı. Çünkü ulaşımın ve iletişimin güvenceye alınması iyiliğin ve kötülüğün ortaklaşa saltık (*mutlak*) uzlaşımını gerektirdi. Küçük romanın sonuç bölümünde ilk bölümce şöyle: “*Taraflardan bazılarının bir araya gelmesi, bazılarının da ayrılmasıyla sona eren buradaki mektuplaşmalar, Posta İdaresi’nin gelirine büyük bir darbe indirmek pahasına bile olsa, daha uzun süremezdi. Mrs. Vernon’la yeğeni arasındaki haberleşme de devlete pek az fayda getirebilirdi, çünkü Mrs. Vernon, Frederica’nın mektuplarındaki üsluptan onların annesinin gözetimi altında yazıldığını çok geçmeden anladı. Dolayısıyla Londra’ya bizzat gidene kadar tüm ayrıntılı soruşturmaları erteledi ve titizlikle veya sıkça yazmayı bıraktı.*” (90) Sözü uzattım ve mektup kavramına yoğunlaşarak Austen’i biraz unuttum gibi ama zaten **Lady Susan** hakkında; onun bileylenmiş bir matematiksel ve oyunbaz usun, hatta anlağın dört dörtlük şaşmaz bir kurgusu olduğunu; mektupların doğrultu, yön, ağırlık ve sürelerinin doğru ve kurgusal amaca uygun yönetildiğini, tüm bu trafik akarken daha güzeli daha derinlere gömülmekle birlikte uyanık ve eğlenceli bir gülüşün, şakanın, incelikli yerginin yeraltı akışının varlığını (*Lady Susan* gizdeşi Mrs. Johnson’a şöyle yazıyor: “*Benim sevgisiz bir anne olduğumu söylüyorlar, oysa bendeki kutsal dürtü annelik sevgisiydi; kızımın iyiliğini düşünerek hareket etmiştim ve eğer o kız dünyanın en büyük alığı olmasaydı çabalarım hak ettiği karşılığı bulabilirdi.*”, 11); mektupları yazan elin arkasındaki kişilerin (ama özellikle *Lady Susan*’ın) kişiliklerinin anlamlı olabilecek düzeylerde yankılanabildiğini (Böylece elti, kaynana, yeğen, kardeş, vb. aile ilişkilerinin incelikli bir anatomi atlası da biçimleniyor.) ve belki en önemlisi Jane Austen’in gerçek bir romancının sağlıklı yaklaşımını iyi ya da kötü kişilerine karşı önyargısızlığı, ıraklığı ile sağlayarak eşsiz bir yapıtı karşısında yazar duruşunun ipuçlarını verdiğini söylemekle yetineceğim şimdilik.

Mektuplardaki imzalara eklenen ‘vs.’ ilginç. Bunun ne anlama geldiğini okumuştum bir yerde. Yine bakayım.

Northanger Manastırı⁵

Jane Austen toplu okumam başlangıçlar düzeyinde sürüyor. **Northanger Manastırı**'ni⁶ daha 1803 yılında (28 yaşında) yazmış, bitirmişti Austen ama bana öyle geliyor ki kafasında taşıdığı kimi yazı (roman) tasarılarında benzer yazın öğeleri kullanma olasılığının bulunması yaşamı içerisinde yayımlanmasını engelledi. Ama daha kişisel gerekçelerle de yayımlanmayı ertelediği düşünülebilir. Ne zamanki iki büyük romanı (**Sense and Sensibility**, 1811; **Pride and Prejudice**, 1813) yazın dünyasındaki yerini kişisel kaygılarının üstüne çıkardı, o zaman **Northanger Manastırı**'nin yayımlanmasını da yeniden gündemine aldı. Yaşamının son yılında (1817) basım hazırlıkları sürüyordu ama baskıyı göremedi. Öldüğü yıl yayımlandı roman. Bu durumda yaşamı içinde ilk yayımlanan romanı **Akıl ve Tutku**'dur denebilir. (Çevirmen Hamdi Koç'un Türkçe adlandırmasıyla... **Sağduyu ve Duyarlılık, Aşk ve Gurur, Aşk ve Mantık**, vb. başka adlarla da çevrildi çünkü.)

Northanger Manastırı'nin da birden çok Türkçe çevirisi var, hemen belirtelim. Tuba Parlak (Turkuvaz y., 2009); Nagihan Çakır (İthaki y., 2020); Özlem Akan Karakuş (Can y., 2022), vb. Hamdi Koç'un Türkiye İş Bankası Hasan Ali Yücel dizisinde yayımlanan Austen çevirilerini, gönlüm yer yer Yeğınobalı, Ertüzün, vb. çevirilerine kaysa da öne çıkarıyorum, Türkçe sözcük kullanımı konusunda beklediğim özeni bulamıyor olsam da.

Roman ölçünlerini az çok tutturabildiği ilk Austen romanı **Lady Susan** yazarın sağlığında yayımlanmadı, hatta ölümünden (1817) çok sonra, neredeyse bir yarım yüzyıl sonra yayımlandı (1871). Deneysel bir çalışmaydı, gençlik tasarılarından geliştirilmişti ve iyice bilindiği mektup-roman biçiminde kurgulanmıştı. Kusursuz geometrisi ve becerisiyle, ince gülmecesi ve yergisiyle dikkati çekiyordu aslında. **Northanger Manastırı** ise ilk ciddi roman (roman gibi roman) girişimi olarak görülebilir Austen'ın. Ama roman boyunca aşırı gerildiğini, yükümlülüğün altında ezilme kaygısıyla gülmecesini (*humor*) yumuşattığını, dönemin geleneksel roman kalıp ve beklentilerine uymaya çabaladığını, ama en çok da yazar kişinin anlatısıyla ve içinde yer alan kişi ve ilişkileriyle bağları konusunda kendi özel yaşam sınırlarının ötesine pek de geçemediğini, bir kişisel sarsım (*travma*) yaşadığını düşünebiliriz. Bunun için elimde özyaşamsal (*otobiyografik*) veri ya da bilgi yok, henüz araştırmadım. Yapıtın kılcal gerilimi, bunu baştan sona taşıma biçimi, genel akış yönü ile ters ya da aykırı düşen irili ufaklı akıntılar, vb. türünden gözlemlerim bende böyle bir kanı yarattı. Sonuçta 7 yıl önce (21 yaşında) kaleme aldığı **Lady Susan**'ın neden gerisine düştüğü sorusu benim açımdan önemli. O sıralarda yaratıcılığıyla ilgili olarak yaşadığı birkaç katmanlı gerilim yetenekleriyle sergileyebileceği romanın çok daha altında kalan bu ürünle sonuçlandı ve sanıyorum kendisi de bundan çok hoşnut kalmadı. Üzerinde yeniden düşünmek, çalışmak üzere romanı yayımlatmadı (bana kalırsa). Ama öte yandan '**Yazar Hanım'ın Northanger Manastırı ile İlgili Açıklaması**' var kitabın girişinde, yani benim gibi düşünmüyor kitabın yazarı. (Bu durumda..?): "Bu küçük kitap 1803 yılında bitirildi ve hemen yayınlanmak istendi. Bir yayıncıya verildi, hatta duyurusu da yapıldı, ama neden bir gelişme olmadığı konusunda yazar o gün bugün hiçbir bilgi edinemedi. Bir yayıncının yayınlamaya değer bulmadığı bir şeyi satın almaya değer bulması olağandışı görünüyor. Ama

⁵ 2023 yılında yazılmış, gözden geçirilmiştir. Zzk.

⁶ Austen, Jane; **Northanger Manastırı** (*Northanger Abbey, Yaz.1803, Bas.1817*) Çev. Hamdi Koç, Türkiye İş Bankası Yayınları, Birinci Basım, Ağustos 2012, İstanbul, 252 s., Ciltli.

bunun yazarı da okuru a ilgilendiren tek yanı eserin on üç yılın nispeten eskittiği bölümleri hakkında bir şey söyleme ihtiyacı. Okurdan bu eser bitirildiğinden bu yana çok daha fazlasının geçtiğini ve o süre içinde yerlerin, alışkanlıkların, kitapların ve düşüncelerin hatırı sayılır değişimler geçirdiğini akılda tutması rica edilir.” Öyle sanıyorum ölmeden önce kitap baskıya hazırlanırken (1817) girişe koyduğu bir açıklamadır bu ve birçok şeyi aydınlatıyor gerçekte. Böyle görmemiz gerek.

Bir yerde okumuştum. **Northanger Manastırı**, **Lady Susan**'ın başka bir yapıda yeniden biçimlendirilmesi diye ama bir yanlış anlama olmalı. **Lady Susan**'daki olay örgüsü, özellikle ana izlek, kişi ve konumlanımlar hiç de **Northanger Manastırı**'nda yankılanmıyor, benzer çevreler, insanlar, ilişkiler anlatılsa da... Ama şu bir gerçek. Jane Austen kendi konumuna bağlı ve oradan yazan biri ve özünde evlenme çağında (16 yaş üstü) genç kız ya da kadınla ilgili. Kendi sınıfı, toplumsal katmanı, roller ve beklentiler dönüp dolaşıp aynı ana izlekte düğümleniyor. Saf genç kız, az çok görmüş geçirmiş genç kız, aynı biçimlenim içerisinde anne babalar, birer ayartıcı pırıltıdan öte sahici varlık kazanamayan, kızların gözlerini boyayan bir topluluk olarak genç erkekler (sürüsü)... Bunların abuk ve oldukça şımarık, kendini beğenmiş (kibirli) düşlemlerine (*fantezi*) hemen tüm toplum kesimleri, genç kızlar en başta, boyun eğerler. Onların varoluşlarını belirleyen ağırlıklı etkense gücünü malvarlığından ve soyluluktan alıyor. Erkekler, ancak egemen olabildikleri ya da olabilecekleri varlıkla içeriklenebiliyor. (Evlilik kurumu burada devreye giriyor.) Bu nedenle daha pervasız, özgür, sorumsuz olabiliyorlar, oysa kızların elini ayağını bağlayan toplumsal bukağı (erkeğe götürülecek başlık parasının, *drahomanın* büyüklüğü) onları daha özenli, hanım hanımcık ya da şeytancık davranış biçimlerine zorluyor. Bunları ucundan tartışıyor Jane Austen ve gülmece tınısında haksızlığı açıktan olmasa da eleştiriyor. Erkeğin salaklığını yakaladığı yerde oldukça alçakgönüllü ama yer yer okuru çileden çıkarabilecek kerte saygılı bir sabırla göstermekten geri durmuyor ama açıktan göstererek, imleyerek değil de yeri geldiğinde gülünçleştirerek... Bu konuda ipucu **Juvenalis**'te (gençlik yapıtları) bolca vardı. Yani demem o ki sonuçta döneminin romanı, genç kızın iyi bir evlilik yapması ve mutluluğunun önündeki engellerin kaldırılması izleği dolayında dönen bir romandı. Tabii orta-üst kentsoylulardan (*burjuva*) söz ediyoruz ve elbette para işleri ve sıkıntılarının ortasında sürüklenen aksoylulardan (*aristokrat*)... Durumun pek de yergisel (*hiciv*) olmayan biçimde Victoryen döneme özgü kadınlardaki 'cehalet'e ve 'aptallık'a dolaylı övgüye dek uzanması üzücü ve şaşırtıcıdır neredeyse: "*Cehaletinden bütün kalbiyle utandı. Yersiz bir utanç. İnsanlar bağlılık duydukları konuda her zaman cahil olmalıdırlar. Eğitilmiş bir akla sahip olmak başkalarının kibriyle başa çıkabilmekte yetersiz olmak demektir ki zaten seviyeli bir insan bundan her zaman kaçınmak ister. Hele bir kadın herhangi bir şey bilme talihsizliğine uğramışsa, bunu elinden geldiğince saklamalıdır./ Güzel bir kızdaki aptallığın faydalarını bir hanım yazar kardeşimiz müthiş kalemle anlatmış bulunuyor... Konuyla ilgili onun yaklaşımına ben sadece erkeklere karşı daha adil olmak bakımından şunu ekleyeceğim, erkeklerin daha önemsiz olan büyük kısmının gözünde kadınları ahmaklığı şahsi cazibelerini fevkalade arttırsa da bir kısım erkek de vardır ki kadında her şeyden çok cehalet arzu etmeyecek kadar akli başında ve eğitimidirler..." (110)*

Yoksul, çalışan insanlarla henüz karşılaşmış değilim okuduğum Austen romanlarında. Yukarıda belirttiğim üzere roman kalıbı genç kızların uygun genç erkek adaylarla evlenmesi ve bunu düzenleyen mülkiyet ilişkileri olunca ister istemez yinelemeler kaçınılmaz olacaktır. Ancak George Elliot, Bronte kız kardeşler, vb. ile ortaya çıkan atılım bu çarkı bir yerinden kırabilirdi ama orada da coşumcu (*romantik*) dalgalar içerisinde boğulmak olasıydı. Çelişkilerin yoğun yaşandığı buna karşılık

görünmezliklerinin bir tür kast güvencesiyle sağlandığı 19. yüzyıl başı İngiltere’inde Austen’in yazınsal katkısını sanırım daha ileride yakalama olanağım olacak.

*

Nothanger Manastırı’na dönersek okuru umutlandıran girişine (1. Kitap-1. Bölüm) karşın (“*Catherine Morland*’ı çocukluğunda gören hiç kimse onun kahraman olmak için doğduğunu düşünmezdi. Hayattaki konumu, anne babasının tabiatı, kendi kişiliği ve mizacı, hepsi birden ona engeldi.” s.5) romanın belki başka bir Austen romanında rastlanmayacak kusuru az önce sözünü ettiğim izleksel (*tematik*) tekdüzelik değil, izleksel tutarsızlıktır denebilir. Romanın ilk yarısı (*Birinci Kitap*) saf ve yarı taşralı ama duyarlı, donanımlı (belli ölçülerde eğitilmiş anlamında) Catherine Morland’ın kent ve yüksek toplum (*sosyete*) yaşamına katılması ve tanıştırılması, bu yönde atılımları (danslar, vb.) iken ikinci yarıda (*İkinci Kitap*) roman yön (*rota*) değiştirir ama öyle böyle değil, Austen’in döneminde de İngiliz yazınında epeyce ağırlığı olan ve ta 20.yüzyıla değin süren Gotik anlatı etkileri (Manastır-ev, Catherine’nin oradaki ürkütücü sahneler içeren ama sonunda boşa çıkan korkuları, uzam-zamanın Gotik bükülüşleri (“*Macera hayalleri bitmişti.*”, s. 197), arkasından usta bir romancıda yanlış sayılabilecek Baba (Mr.) Morland ile genç kız (Catherine) arasında okuru yanlış yönlendirecek ilişki betimlemeleri, yani gerilim kurma sapması, beklenmedik biçimde baba Morland’ın oğlu Henry’yle Catherine arasındaki evliliğe karşı çıkışı (gerekçe de ailelerin ekonomik güçlerindeki denksizlik), vb. sonunda her şey yoluna girse de romanı daha sağlam, tutarlı kılamıyor. Tersine iki bölüm arasında dağınık ve yönsüz bir roman denemesi düzeyinde bırakıyor. Catherine dışında diğer insanların kalıcılığı ya da etkili varlıklarından söz etmek olanaksız. Catherine ise birkaç izleğin öznesi olarak kendisini de romana bütün ve tek imge olarak katabilmiş sayılmaz.

*

Northanger Manastırı’nın, Austen’in ince anlayışının (*zekâ*) belirtileri ve ışıkları dışında başarısız bir roman olduğunu söylemekten başka bir seçeneğim yok bu durumda. Yine de roman türüne dönük, döneminin yaygın, egemen anlayışını canı yanmış bir yazar olarak eleştiren aşağıdaki alıntıyı yapmamak eksiklik olurdu. Romanın belki de en çekici satırlarıdır bunlar. Aslında romanda bunları dile getirebilmek için uygun bir ortam yaratarak, içinde kalsa belli ki onu çok üzecek düşüncelerini oldukça sert biçimde dile getirmesi, yazarın yeteneklerinin hem roman kurgu uygulayımı hem de yaratıcı yergi açısından nerelere uzanabileceğinin de ipucunu taşıyor: “*Evet, roman; şahsen roman yazarları arasında yaygın olan ve kendilerinin de benzerlerini ürettikleri eserleri küçümseyici bakışlarıyla hor gördükleri, en büyük düşmanlarıyla bir olup bu eserler için en sert sözleri sarf ettikleri, kendi romanlarındaki kahramanın eline ezkaza bir roman geçecek olsa yavan sayfalarını tiksintiyle çevireceği kesin olan o kibirli ve aptalca tavrı takınmayacağım. Heyhat! Eğer bir romanın kahramanına sahip çıkmazsa kızcağız kimden korunma ve saygı bekleyebilir? Buna gönlüm razı olmaz. Bu tür beyhude fikirlerle oyalanmayı ve her yeni romandan basını da istila eden suyu çıkmış paçozluklarla bahsetmeyi eleştirmenlere bırakalım. Birbirimizi terk etmeyelim; bizler yaralı insanlarız. Eserlerimiz okura dünyadaki bütün öbür edebi türlerden daha ve daha sahici bir zevk vermiştir, ama başka hiçbir yazı türüne bu kadar hakaret edilmemiştir. Kibirden ya da cehaletten veya moda olduğu için, düşmanımız da okurumuz kadar çoktur. İngiltere Tarihi’ni kısaltarak yayına hazırlayan dokuz yüzüncü kişinin ya da Milton’ın, Pope’un,*

*Prior'ın birkaç dizesini Spectator'dan bir makale ve Sterne'den bir bölümle derleyip kitaplaştıran adamın yeteneği yüzlerce kalem tarafından göklere çıkarılırken romancının yeteneğine burun kıvrma, emeğini hor görme, deha, zekâ ve zevk timsali eserlere atıp tutma konusunda sanki genel bir eğilim var. 'Ben roman okumam... Pek roman karıştırmam... Sık sık roman okuduğumu düşünmeyin... Bir roman için gayet iyi.' Böyledir ağızlara sakız olan lâflar. 'Ya siz ne okuyorsunuz, Mis...?' 'Hiç, roman işte!' diye cevap verir genç hanım, kitabını sahte bir kayıtsızlık ya da geçici bir utançla bırakırken." (31-2) Alıntı bize aynı zamanda yazarın okurla arasındaki uzaklığın ne denli kolay aşılabilir olduğunu, araya erişilmezlik duvarları yükseltmeyen bir doğrudanlığın söz konusu olduğunu, yazarın yapıtının içine dalma ve oradan seslenme hakkını doğal bir ayrıcalık olarak gördüğü ve koruduğunu da gösteriyor. Bir başka örnek: "Artık kahramanımı her gerçek kahramanın kaderi olan uykusuzluk yatağına, dikenlerle kaplanmış ve gözyaşlarıyla ıslanmış yastığa gönderiyorum. Ertesi üç ay boyunca iyi bir gece uykusu çekebilirse kendini şanslı saysın." (87) Yazar romanının parçası, roman kişilerinin eşitidir. İçtenlikle sesini duyurur okura ve hatta roman neredeyse yazar-okur söyleşiminin (dialog) aracısıdır hepî topu. Asıl amaç yazarın sesini okura duyurma isteğidir. Austen o denli ileri gider ki, dayanamaz romanına ilişkin (**Northanger Manastırı**) meselesini belirtme gereği de duyar: "Ama benim meselem büsbütün farklı; kahramanımı evine yalnızlık ve utanç içinde getiriyorum; ortada beni ayrıntıları anlatmaya teşvik edecek iyi duygular yok." (231) Kahramanı Catherine'in uygulanımını birebir yazar (anlatıcı) da yaşamaktadır. Ee, bu durumda elinden bir şey geliyorsa yapması iyi olur, beklenir, değil mi? Yapacak zaten. Romanı okuru kaygılandıracağını düşündüğü hızda mutlu sona bağlayacak, Henry ile Catherine'i evlendirecektir, tüm engellemelere karşın. Ama okurdan bu hızdan ve ayrıntıları atladığı için yeterince inandırıcı olamadığından ötürü özür diler neredeyse. (250) İyi sonuç kötülerini de içine alır, insan ancak öyle rahatlatılabilir kendini. "Henry ile Catherine evlendiler, çanlar çaldı, herkesin yüzü güldü." (252) Bu geleneksel ve dinsel meseller, öğütlere değin ucu dayanacak yöntem, yani yazarın varlığını romanın içine göstere göstere sokması, roman bağımsız bir tür olduktan çok sonra da uzun süre varlığını korudu. Sanıldığı gibi çağcıl roman yazarın sesini yok etmiş de değildir, böylesi köktenci girişimlere karşın. 'Biri' olduğunu gösteren yazarla göstermeyen, gizleyen yazar arasındaki ayrım roman türünün evrimi, gelişimiyle ne ölçüde ilgilidir tartışılabilir. Okur da iki bölüktür. Bu sesi arayıp duyanlar ile duymak istemeyenler... Aralarından keskin bir çizgi geçtiğini ileri sürmek saflık olur. Büyük ve ilk varsayım, yazarın okurla yan yana ve aynı yanda durduğu, üstelik aynı kişi oldukları varsayımıdır. Biri öteki yakaya geçmeseydi yazmak ve okumak için bir neden olmaz, kalmazdı. Gerisi sıfırla sonsuz arasında bir karma, sürgü üzerinde geçici konaklama biçimleri sorunudur.*

AÇIKLAMA

Çalışma sürmektedir. İlerledikçe güncellenecektir.

ZZK

Sonuç

KAYNAKLAR

- Austen, Jane; **Gençlik Eserleri** (*Juvenilia, yazım.1787-1793; basım. 2011*), Çev. Rânâ Tekcan, İletişim yayınları, Birinci basım, 2016, İstanbul, 303 s.
- Austen, Jane; **Lady Susan** (*Lady Susan, Yaz.1794, Bas.1871*) Çev. Suat Ertüzün, Can Yayınları, Birinci Basım, Aralık 2022, İstanbul, 93 s.
- Austen, Jane; **Nortanger Manastırı** (*Northanger Abbey, Yaz.1803, Bas.1817*) Çev. Hamdi Koç, Türkiye İş Bankası Yayınları, Birinci Basım, Ağustos 2012, İstanbul, 252 s., Ciltli.